

بررسی تأثیر امر به معروف و نهی از منکر بر مؤلفه‌های تعیین‌کننده امنیت اجتماعی

یاسر خسروی^۱ - مسلم خسروی^۲ - علیرضا فراهانی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۶/۲۷

چکیده:

است. جامعه آماری تحقیق در بخش کیفی کلیه اسناد و مدارک مرتبط با موضوع تحقیق و جامعه آماری بخش کمی با در نظر گرفتن متولیان و دست‌اندرکاران حوزه امر به معروف و نهی از منکر ۱۲۰ نفر انتخاب و جامعه نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۹۱ نفر تعیین شد. داده‌های کیفی با روش تحلیل محتوا و داده‌های به‌دست آمده از طریق پرسشنامه با استفاده از آمارهای توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بر اساس نتایج تحقیق امنیت اجتماعی از دو بعد ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و همچنین هویت اجتماعی تشکیل شده است که خروجی آزمون‌های آماری نشان داد، امر به معروف و نهی از منکر بر هر یک از این دو بعد تأثیرگذار است.

کلیدواژه‌ها: امر به معروف، نهی از منکر، امنیت اجتماعی، هویت اجتماعی، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی.

امنیت اجتماعی یکی از اساسی‌ترین نیازهای فرد و جامعه است و فقدان آن پیامدهای ناگواری بر سلامت اجتماعی دارد که در ساختار ادیان الهی به‌ویژه دین اسلام به‌عنوان یکی از دو نعمت غیرقابل مشاهده تعبیر شده است. بنابراین برای تقویت این عامل باید مجموعه‌ای از دستورهای دینی همراه با قوانین اخلاقی و اجتماعی به‌کار گرفته شود. یکی از این قوانین مذهبی، فریضه امر به معروف و نهی از منکر است که در این پژوهش، تأثیر آن بر امنیت اجتماعی مورد مطالعه قرار گرفته است. این مطالعه از نظر هدف کاربردی، از نظر گردآوری یک مطالعه آمیخته و از نظر نوع روش توصیفی

۱- دکتری تخصصی الهیات و معارف اسلامی و استاد درس معارف دانشگاه دافوس و دانشگاه افسری امام علی (ع)

gmail.com@yaserkhosravi6688

۲- دانشجوی دکتری تخصصی مدیریت و منابع انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.

۳- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مدرسگی درس معارف اسلامی دانشگاه شهید محلاتی قم.

Investigating the Effect of Enjoining good and Forbidding evil on Social Security Structures

Yaser khosravi³ - alireza farahani⁴

Abstract: Social security is one of the most basic needs of the individual and society, and its lack has unfortunate consequences on social health, which is interpreted as one of the two invisible blessings in the structure of divine religions, especially Islam. Therefore, to strengthen this factor, a set of religious orders must be used along with moral and social laws. One of these religious laws is the duty of enjoining what is good and forbidding what is evil, and its impact on social security has been studied in this research. This study is a mixed study in terms of practical purpose, in terms of compilation, and descriptive method in terms of type. The statistical population of the research in the qualitative part of all the documents and documents related to the subject of the research and the statistical population of the quantitative part, taking into account the trustees and those involved in the field of good and bad, was estimated to be 120 people, and the sample population was 91 people using Cochran's formula. Qualitative data were analyzed by content analysis method and data obtained through questionnaire using descriptive and inferential statistics. According to the results of social security research, it consists of two dimensions of social values and norms, as well as social identity, which the results of statistical tests showed, enjoining good and forbidding evil has an impact on each of these two dimensions.

Keywords: Enjoining good, Forbidding evil, Social Security, Social Identity, Social Values and Norms.

3 - PhD in Theology and Islamic Studies and Professor of Education at Dafos University and Imam Ali (AS) Military University

4 -. Graduated from the Master's Degree in Islamic Studies at Shahid Mahallati University of Qom.

مقدمه:

یکی از اصلی‌ترین و مهم‌ترین مسائل اسلامی، مسئله امر به معروف و نهی از منکر است که آیات و روایات فراوانی بر این مسئله از جهات مختلف تأکید شده است و این فریضه دینی، سیاسی و اجتماعی را بارها تأکید کرده‌اند. پدیده آمدن بحران‌های مختلف اجتماعی از آسیب‌های مهمی است که در نبود امر به معروف و نهی از منکر در جامعه، پیش می‌آید؛ زیرا امر به معروف و نهی از منکر از مؤثرترین کنترل‌کننده‌های اجتماعی است (علی‌یاری، ۱۴۰۲: ۲۳). بنابراین امر به معروف و نهی از منکر از کلیدی‌ترین و اساسی‌ترین مسائل اسلامی معرفی شده است و آیات و روایات بسیاری از جهات متعدد و متنوعی، این وظیفه را مورد تأکید قرار داده و ابعاد مختلف آن را گوشزد کرده‌اند. دین اسلام برای جلوگیری از فساد و تباهی در جامعه و حفاظت از امنیت نظارت عمومی در جامعه را تحت عنوان «امر به معروف و نهی از منکر» بیان کرده است؛ بر همین اساس آیات و روایات بسیاری مسلمانان را به انجام دو فریضه الهی الزام می‌کنند و تأکید فراوان در حفظ این مهم دارند؛ زیرا امر به معروف و نهی از منکر ضامن اجرای سایر وظایف فردی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و... است. بدون شک امر به معروف و نهی از منکر از احکام ضروری اسلام است و اهمیت آن، چنان است که از نظر برخی فقها واجب عینی و از نظر عده‌ای دیگر، واجب کفایی است که اگر کسی به انجامش مبادرت کرد، از عهده دیگران ساقط می‌شود. از مطالعه تاریخ اسلام به دست می‌آید که بزرگ‌ترین آمران به معروف و ناهیان منکر، امامان معصوم (ع) هستند که همچون چراغی درخشان راهنمای انسان‌های زمان خود بوده و هستند (هاشمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۵۲). از منظر اسلام، هیچ عملی نمی‌تواند با دو فریضه بزرگ امر به معروف و نهی از منکر، برابری کند (احمدوند و بابایی‌تبار، ۱۴۰۰: ۳۷). امت اسلامی، بهترین امت‌ها کسانی هستند که به این دو واجب شرعی عمل نمایند که در این خصوص خداوند در آیه ۱۱۰ سوره آل عمران می‌فرماید: شما بهترین امتی بودید که به سود انسان‌ها آفریده شده‌اند (چه اینکه) امر به معروف و نهی از منکر می‌کنید و به خدا ایمان دارید؛

و اگر اهل کتاب، (به چنین برنامه و آیین درخشانی) ایمان آورند، برای آن‌ها بهتر است (ولی تنها) عده کمی از آن‌ها با ایمانند و بیشتر آن‌ها فاسقند (و خارج از اطاعت پروردگار). به همین دلیل امر به معروف و نهی از منکر در هر زمان، بیانگر حساسیت جامعه در مقابل اعمال ناپسند است؛ بنابراین خداوند برای رسیدن به این مقصود، در همه زمینه‌ها دستورهای لازم را در اختیار انسان قرار داده است و چنانچه هر یک از این دستورها و قوانین به‌طور صحیح و کامل در جامعه نهادینه و اجرا شود، موجب کاهش آسیب‌های اجتماعی می‌شود. از آنجا که امر به معروف و نهی از منکر، زمینه‌ساز تربیت سالم اجتماعی است، با ایجاد حس مسئولیت‌پذیری در پیوندهای مختلف اجتماعی، در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی مؤثر است و نیز با حساسیت عمومی که در برابر گناه دارد، اجازه نمی‌دهد افراد دچار تباهی شوند. از این رو بسیاری از آسیب‌های اجتماعی به این دلیل در جامعه رواج پیدا می‌کند که این دو واجب مغفول می‌مانند و اقشار مختلف مردم در برابر آسیب‌های اجتماعی احساس بی‌تفاوتی و بی‌مسئولیتی می‌کنند (قنبری کرمانشاهی و همکاران، ۱۴۰۱: ۸۶).

درباره امر به معروف و نهی از منکر تحقیق و پژوهش‌هایی انجام شده و هر کدام از زاویه خاصی به موضوع نگریسته‌اند؛ اما طبق بررسی صورت گرفته، پژوهشی تحت عنوان تأثیرهای امر به معروف و نهی از منکر در تأمین امنیت اجتماعی با ابعاد این پژوهش انجام نشده است. مهم‌ترین عاملی که موجب اهمیت انجام این تحقیق است، اهمیت مسائل دینی و نقش آن‌ها در ایجاد امنیت اجتماعی است. با انجام این پژوهش تأثیر امر به معروف و نهی از منکر بر امنیت اجتماعی مورد شناسایی قرار گرفته و از این طریق امکان حفظ و ارتقای سطح امنیت اجتماعی فراهم می‌شود؛ و عدم پرداختن به چنین پژوهش‌هایی موجب می‌شود از ظرفیت‌های دین اسلام برای حفظ و ارتقای امنیت اجتماعی غافل بمانیم؛ بنابراین انجام این پژوهش لازم، ضرورت و با اهمیت است. با توجه به مطالب ارائه شده، مسئله اصلی این پژوهش مشخص نبودن تأثیرهای امر به معروف و نهی از منکر بر امنیت اجتماعی است. همچنین پرسش اصلی مطرح شده عبارت است از این که تأثیرات امر به معروف

و نهی از منکر بر امنیت اجتماعی چیست؟ در این نوشتار سعی شده طی یک مطالعات اکتشافی ابعاد امنیت اجتماعی بررسی شوند. این ابعاد عبارت‌اند از «ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی» و «هویت اجتماعی» و در ادامه تأثیرهای امر به معروف و نهی از منکر بر هر یک از ابعاد امنیت اجتماعی مورد واکاوی قرار گرفته‌اند.

مبانی نظری:

امر به معروف و نهی از منکر: از لحاظ لغوی، معروف به معنای «شناخته شده»، در بردارنده افعال و صفاتی است که عقل و شرع آن‌ها را تأیید می‌کند. برخی معنای «معروف و منکر» را واجبات و محرمات می‌دانند. برخی دیگر مستحبات و مکروهات را نیز به معنای این دو افزوده‌اند. در تبیین مفهوم این دو واژه، مرجع تشخیص (شرع و عقل) نیز لحاظ شده است. علامه طباطبایی معروف را به معنای آنچه که با ذائقه افراد جامعه سازگار و در میان آنان مرسوم و متداول باشد، دانسته و می‌فرماید: «فالمعروف یتضمن هدایه العقل و حکم الشرع و فضیله الخلق الحسن و سنن الابد» در این معنا مرجع تشخیص معروف علاوه بر عقل و شرع، عرف اجتماعی نیز می‌باشد. نهی از منکر فرایندی است که طی آن جامعه یا گروه افراد متدین با رفتارهای نابهنجار و کج‌روانه مقابله کرده و تلاش می‌کند از این نابهنجاری‌ها جلوگیری کرده و آن‌ها را به سمت هنجارهای دینی سوق دهد. به این ترتیب معنای مفهومی نهی از منکر در یک جامعه دینی و اسلامی همان نظارت اجتماعی در معنای جامعه‌شناسی است، به عبارت دیگر، نهی از منکر نام دینی مفهوم نظارت اجتماعی است (طالبان، ۱۳۷۶: ۵۷). منکر نیز به معنای ناشناخته و زشت، قول و فعلی است که خلاف رضایت خدا باشد. امر و نهی هر دو واجد وصف امری‌اند که به دو صورت مثبت و منفی تجلی می‌یابند. در اغلب موارد، امر به معروف همان نهی از منکر است. در دین اسلام بر انجام محسنات و افعال معروف تأکید شده است، خودداری از انجام معروف، کاری ناپسند و حرکت به سوی منکر است (قربانی لاهیجی، ۱۳۸۴: ۴۲).

امر به معروف و نهی از منکر، ناظر بر صیانت جامعه و راهکاری برای حفظ و سالم‌سازی محیط اجتماعی است و همان‌گونه که آیت الله شهید بهشتی توضیح داده است «حساب امر به معروف و

نهی از منکر، حساب محیط‌سازی است، محیط سالم برای پرورش سالم و صحیح استعدادهای خیر نهفته در انسان‌ها به وجود آوردن.» به تعبیر استاد شهید آیت الله مطهری: «امر به معروف و نهی از منکر، ایجاد نوعی تعهد و مسئولیت اجتماعی در افراد نسبت به سرنوشت اجتماع است ولی نباید فراموش کرد که این تعهد و مسئولیت، مبتنی بر نگرش خاصی نسبت به انسان است. نگرشی که انسان را «خلیفه الله» می‌بیند، ارزش و کرامت او را، در «ایمان» دانسته و انسانیت را در سطح زیست طبیعی، تنزل نمی‌دهد. مبدأ قانون را خداوند می‌داند و به عبودیت انسان‌ها در برابر خداوند حکم می‌کند. برای جامعه، در برابر اراده تشریحی خداوند، حقی قایل نیست و انسان را در برابر حق تعالی نسبت به سرنوشت دیگران مسئول می‌داند» (جوادی‌نیا، ۱۳۹۰: ۵۵).

قرآن کریم با اهمیت دادن به اصل امر به معروف و نهی از منکر گام‌های مؤثری در راستای توصیه‌های مفید اجتماعی برداشته است که به مراتب از دانش انتزاعی امروزی بشر کارسازتر است. آیاتی که دلالت بر امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند فراوان هستند که ما به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم: «وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّهٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» (آل عمران، ۱۰۴). گروهی باید در میان شما دعوت به خیر و امر به نیکی کنند. منظور آیه کسانی هستند که باید با قدرت و امکانات وارد عمل شوند و جلوگیری از منکرات کنند و حساب این گروه از وظیفه عمومی جدا است. «خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ» (اعراف، ۱۹۹). این آیه با تمام سادگی و فشرده‌گی همه اصول اخلاقی را در بردارد هم اخلاق فردی، هم اجتماعی، در اینجا خداوند به پیامبر دستور می‌دهد که امر به معروف و نهی از منکر کند طبق این آیه هم باید به معروف امر کرد و هم شیوه امر کردن باید معروف باشد. «وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» (توبه، ۷۱). مؤمنان به سرنوشت یکدیگر علاقه‌مند هستند و به منزله یک پیکرند و انحراف یک نفر در کل جامعه تأثیر می‌گذارد و سلامت

همراهی با قوانین و هنجارهای تعریف شده در جامعه می‌تواند از ارکان امنیت اجتماعی محسوب شود (فضل، ۱۴۰۰: ۴۲).

دوران (۱۳۸۵)، بیان داشت آگاهی بر حدودی از باورهای مشترک، علاقه به گروه و تعهد به گروه می‌تواند به‌عنوان مؤلفه‌های سه‌گانه هویت اجتماعی در نظر گرفته شود که مبتنی بر این دسته‌بندی می‌توان هویت خانوادگی، هویت همسالان و هویت‌های ملی (در سه سطح خانواده، گروه همسالان و جامعه) را تشریح و بررسی کرد. توجه به هویت اجتماعی برخاسته از نظریاتی در حوزه جامعه‌شناسی تلقی می‌شود. نظریه هویت اجتماعی، چارچوبی را برای توضیح رفتار و ارتباطات بین گروهی بر اساس ارزش ذاتی که انسان‌ها برای عضویت در گروه‌های اجتماعی قائل هستند، ارائه می‌دهد هویت اجتماعی توضیح می‌دهد که افراد به گروه‌های اجتماعی که اشتراکات زیادی با آن‌ها دارند، کشیده می‌شوند. هویت اجتماعی به افراد اجازه می‌دهد تا بخشی از گروه‌ها باشند و در دنیای اجتماعی خود احساس تعلق پیدا کنند. این هویت‌ها نقش مهمی در شکل دادن به خودانگاره دارند. هر چه افراد بیشتر با یک گروه خاص هویت پیدا کنند، آن گروه نقش بیشتری در شکل دادن به احساس مردم نسبت به خود ایفا می‌کند (مارتینز و اسرنیو، ۲۰۲۰: ۳۶). نظریه هویت اجتماعی تمایز ارزشمندی را بین پاسخ‌های فردی و جمعی به آسیب‌های اجتماعی پیشنهاد کرده است این ناسازگاری ناشی از مفهوم‌سازی آن‌ها در ذهنیت‌های مختلف است و پیامدهای بسیار متفاوتی برای افراد و گروه‌های درگیر دارد. از منظر هویت اجتماعی، پاسخ‌های فردی یک ذهنیت تحرک فردی را تضمین می‌کند که در آن روابط سلسله مراتبی در جامعه مشروع و پایدار، اما قابل نفوذ تلقی می‌شود. با ذهنیت تحرک فردی، افراد سعی می‌کنند موقعیت فردی خود را بهبود می‌بخشند، زیرا معتقدند این تنها راهی است که می‌توان موقعیت اجتماعی آن‌ها را بهبود بخشید. در مقابل، پاسخ‌های جمعی نیازمند یک ذهنیت تغییر اجتماعی است که در آن روابط گروهی سلسله مراتبی در جامعه به‌عنوان ناپایدار، نامشروع و غیرقابل نفوذ دیده می‌شود. در چنین شرایطی، تحرک فردی

جامعه و امنیت مردم را به خطر می‌اندازد در اسلام یک فرد مسلمان باید پا به پای نفس خود در جهت اصلاح دیگران نیز بکوشد در واقع بی‌توجهی نسبت به اعمال و سرنوشت دیگران بی‌اعتنایی به سرنوشت خویش است. اگر فساد و گناه در جامعه شیوع پیدا کند آثار نامطلوب آن دامن‌گیر همه افراد جامعه خواهد شد.

امنیت اجتماعی: مفهوم امنیت به معنای نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع و به مخاطره نیفتادن این حقوق و آزادی‌ها تعبیر شده است. از دیدگاه جامعه‌شناختی احساس امنیت در واقع یک تولید اجتماعی است یعنی همه نهادهای اجتماعی در شکل‌گیری آن نقش ایفا می‌کنند. با این دید به‌طور طبیعی همه ارکان جامعه از مردم، حاکمیت، پلیس و... در تولید و ارتقای سطح آن نقش کلیدی دارند. امنیت اجتماعی معطوف به جنبه‌هایی از زندگی فرد برمی‌گردد که هویت گروهی او را سامان می‌بخشد و شامل تمهیداتی برای حفظ زندگی اعضای یک جامعه و سپس حفظ راه و روش زندگی آنان است. امنیت اجتماعی به بقای اعضای جامعه توجه دارد و آن دسته از عوامل فیزیکی و مادی که بقای جامعه را تهدید می‌کند به‌عنوان تهدیدی برای امنیت تلقی می‌شود. در این رویکرد قدرت و امنیت به یکدیگر گره‌خورده و به میزان برخورداری از قدرت می‌توان ادعا کرد که امنیت به مفهوم عدم امکان تعرض، تجاوز و خطر است. در این روند برای برقراری امنیت نیازمند کنترل‌های نظارتی و رسمی هستیم و امنیت به مدد سامانه‌های نظارتی اعمال می‌شود. در رویکرد مدرن، امنیت اجتماعی به کیفیت بقای اعضای جامعه توجه دارد و برخی عوامل معنوی و فرهنگی که موجب آسیب‌پذیری شیوه‌های گوناگون زندگی می‌شود، به‌منزله تهدید به‌شمار می‌رود. امنیت اجتماعی در تعریف مدرن آن بر حفظ و نگهداری احساس تعلق یا همان احساس ما بودن نظارت دارد زیرا حراست و نگهداری از احساس ما بودن، در حفظ جامعه نقش دارد و اگر این احساس حفظ شود، افراد جامعه نسبت به مشکلات و مسائل جامعه احساس تهدید و تکلیف می‌کنند (خوش‌فر و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۸). دغدغه‌مندی در مشارکت اجتماعی، نفی ناهنجاری و بزهکاری‌ها و همچنین

شناختی را ترکیب می‌کنند تا افراد را در یک چارچوب اجتماعی در یک پذیرش اجتماعی قرار دهد (ریس و همکاران، ۲۰۱۹: ۴۶).

امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر در ادیان الهی: موضوع امر به معروف و نهی از منکر یک موضوع ریشه‌ای است - یعنی از همان بدو تولد حضرت آدم و حوا (ع)، بحث امر به معروف و نهی از منکر هم پدید آمد. امر به معروف از دستورات مؤکد اسلام است که در ادیان گذشته هم وجود داشته است. تاریخ گواهی می‌دهد، موضوع امر به معروف با گذشت زمان و دگرگون شدن جوامع و قوم‌ها دچار تغییر و رشد شده است. چگونگی امر به معروف نمودن حضورت نوح (ع)، حضرت ابراهیم (ع) و فرزندان ایشان به‌مرور زمان متناسب با مقتضیات زمان و نوع گسترش ادیان الهی تعریف مشخصی داشته است؛ اما با ظهور دین مبین اسلام و با آمدن پیامبر رحمت، جایگاه رسمی پیدا کرد و از دایره محدود پیامبران و انبیاء به انسان‌های آزاده دیگر هم گسترش یافت (پژوهش فقهی، ۱۳۹۳: ۸۶). ائمه معصومین (ع) و یارانشان از صدر اسلام، همواره برای نظارت بر تمام مصالح و حسن اجرای قوانین اسلام، نظارت داشته‌اند. آن‌ها در طول تاریخ حکومت‌ها، دایره‌ای به نام «امور حسیه» تشکیل دادند که به‌صورت تشکیلاتی و سازماندهی شده، امر به معروف و نهی از منکر می‌کردند. عمده عملکرد آن نظارت، کنترل و پیشگیری بود تا برخورد قضایی با متخلفان. ابن خلدون می‌نویسد: «حسبه ریشه در قرآن و حدیث دارد و در یک سخن وظیفه و شغلی است دینی - اخلاقی که بر پایه فرمان دادن به کار شایسته و بازداشتن از کار ناشایست تکیه دارد» حسبه علاوه بر انجام برخی امور دادرسی، متولی امر پیشگیری وضعی بوده است. در اجرای این امر و نهی، باید به حریم خصوصی زندگی افراد احترام گذاشته شود. از سوی دیگر، آزادی فردی در اسلام نباید چنان نصب العین باشد که افراد به بهانه آن خود را مختار به انجام هر کاری بدانند (میرخلیلی، ۱۳۸۳: ۷۳).

امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر در آیات و روایات: خداوند در قرآن کریم نیکوترین ویژگی امت اسلامی را انجام امر به معروف و نهی از منکر می‌داند، هم چنان که می‌فرماید: «شما بهترین امت هستید که به سود انسان‌ها آفریده

نمی‌تواند اتفاق بیافتد و بهبود موقعیت اجتماعی فرد تنها از طریق تغییر اجتماعی می‌تواند پدیدار شود (بال و برانسکامب^۶، ۲۰۱۹: ۴۸). ساختار هویت اجتماعی عموماً مبتنی بر سن، توانایی، قومیت، نژاد، جنسیت، وضعیت اجتماعی-اقتصادی و مذهب بیان شده است. همچنین چارچوبی برای سازماندهی مفهوم‌سازی‌های هویت اجتماعی در چهار بعد درک بافت بین گروهی، جذابیت درون گروهی، باورهای وابستگی متقابل، و مسخ شخصیت، معرفی شده است.

ابعاد امنیت اجتماعی: ارزش‌ها، باورهای اساسی هستند که اعمال افراد را هدایت می‌کنند، در حالی که هنجارها، انتظاراتی هستند که جامعه از رفتار افراد، دارد؛ به عبارت دیگر، ارزش‌ها به افراد می‌گویند که چه چیزی درست یا نادرست است، در حالی که هنجارها به افراد می‌گویند چه چیزی قابل قبول است. ارزش‌ها، انتزاعی‌تر و عمومی‌تر از هنجارها بوده و مستقل از هر فرهنگ یا جامعه هستند. در مقابل هنجارها مختص فرهنگ یا جامعه خاصی هستند و اساساً قواعد هدایت‌کننده عمل هستند و به‌طور مشخص کارهایی را که باید انجام شوند یا حذف شوند، مشخص می‌کند. علاوه بر این، ارزش‌ها تمایل دارند از نسلی به نسل دیگر منتقل شوند، در حالی که هنجارها می‌توانند نسبتاً سریع تغییر کنند (کاتر و همکاران، ۲۰۱۴: ۲۹). با گذشت زمان، ارزش‌های مشترکی در جوامع ایجاد می‌شود، اما این ارزش‌ها تعمیم می‌یابند که زیربنای کلی‌تری برای اعمال اجتماعی است. ارزش‌ها در یک جامعه می‌تواند عمومیتی عینی داشته باشد که مصداق بارز آن در ارزش‌های اجتماعی نهفته است. در واقع ارزش‌های اجتماعی، معیارهای فرهنگی هستند که نشان‌دهنده مطلوب‌های عمومی برای زندگی اجتماعی سازمان‌یافته است و در بردارنده عدالت، آزادی، احترام، اجتماع و مسئولیت است. همچنین هنجارهای اجتماعی شامل عرف، آداب، تابو (رفتارها، گفتارها یا امور اجتماعی است که بر طبق رسم و آیین یا مذهب، ناپسند، ممنوع و نکوهش‌پذیر است) و قانون است که می‌توانند در طول زمان، فرهنگ، مکان و حتی گروه‌هایی که در آن تعریف شده‌اند، متفاوت باشند. لذا می‌توان گفت، ارزش‌ها و هنجارها، باورهای ارزشی هستند که عناصر عاطفی و

برکات از آنان گرفته می‌شود. دست‌های از آن‌ها بر عده دیگری چیره می‌گردند و یار و یاور برای آن‌ها در زمین و آسمان پیدا نخواهد شد». هر بررسی‌کننده آگاه و تیزبین، در بررسی تاریخ زندگی پیشوایان معصوم (ع) این نکته را به‌درستی مشاهده می‌کند که امر به معروف و نهی از منکر از کودکی تا پایان عمر ارتباط ناگسستنی با تمام مقاطع زندگی آنان داشته و آنان در تمامی مقاطع سنی از کودکی تا پایان عمر پیوسته برپادارنده این فریضه بزرگ بوده‌اند و در برپایی آن توصیه فراوان داشته‌اند. ائمه معصومین (ع) در ادای این رسالت الهی از هیچ تلاشی فروگذار نکردند و حتی فراتر از محدوده رسالت خویش بر این کار اصرار ورزیدند. تلاش و اصرار آنان به سبب اهمیت این فریضه الهی بوده است. آن‌ها به دلیل قلب سرشار از رأفت و رحمت حاضر نبودند هیچ‌فردی به منکرات آلوده شده، در نتیجه به خشم خدا گرفتار آید. تا آن‌جا که خداوند آنان را از این همه تلاش و دلسوزی بازمی‌داشت گویا می‌خواهی اعمال آنان خود را از غم و اندوه هلاک کنی اگر به این گفتار ایمان نیاورند (عابدزاده اندریان، ۱۴۰۰: ۸۲).

❖ امر به معروف و نهی از منکر در قانون:

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ذیل اصل هشتم مقرر می‌دارد: «دعوت به خیر امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت می‌باشد. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند». این اصل با صراحت تمام دال بر اجرا و توجه جدی قوای مقننه و مجریه را به فریضه امر به معروف و نهی از منکر، آشکار می‌سازد اصل هشتم قانون اساسی، نظارت همگانی را خنثی و یا فقط بازدارنده نمی‌داند مردم حق و حتی وظیفه دارند تا علاوه بر راهنمایی، توصیه و دعوت به خیر، دولت منتخب خویش را امر و نهی کنند. مقصود از نظارت همگانی پیدا کردن نقاط ضعف و مچ‌گیری حاکمان نیست بلکه ناشی از محبت و احساس نزدیکی و دلبستگی به دولت است. مردم نه تنها در گزینش فرمانروایان و اداره امور کشور مشارکت می‌کنند، بلکه از آن‌چه در دنیای امروز به‌عنوان حق نظارت همگانی بر هیئت حاکمه یاد می‌شود نیز برخوردار هستند. افزون بر این، نظارت همگانی تنها حق مردم

شدید چه این که امر به معروف و نهی از منکر می‌کنید» و آن دو را بر فریضه‌های دیگری چون اقامه نماز و پرداختن زکات، مقدم داشته و فرموده است: مردان و زنان مؤمن اولیای یکدیگرند که امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند و نماز را برپا می‌دارند و زکات می‌پردازند در نتیجه امت اسلامی را ملزم به انجام آن دو فریضه بزرگ کرده و می‌فرماید: باید شما امتی باشید که به اسلام می‌خوانید و امر به معروف و نهی از منکر می‌کنید (انصاری مقدم و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۹).

در قرآن کریم، ترک امر به معروف و نهی از منکر یکی از گناهان بنی‌اسرائیل شمرده شده است. «كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ» (مائده، ۷۹) آن‌ها (بنی‌اسرائیل) از اعمال زشتی که انجام می‌دادند، یکدیگر را نهی نمی‌کردند چه بدکاری انجام می‌دادند. «تفاسیر و روایات این کار زشت را ترک امر به معروف و نهی از منکر دانسته است.

آیه دیگر درباره ترک این فرایض مهم توسط دانشمندان یهودی و مسیحی می‌گوید: «لَوْ لَا يَنْهَهُهُمْ الرَّبَّانِيُّونَ وَ الْأَخْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَ أَكْلِهِمُ السَّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ» (مائده، ۶۳) چرا دانشمندان نصاری و علمای یهود، آن‌ها را از سخنان گناه آمیز و خوردن مال حرام، نهی نمی‌کنند؟ چه زشت است عملی که انجام می‌دادند».

قرآن درباره سرنوشت تلخ آمران به معروف در جوامع گذشته می‌فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَ يَقْتُلُونَ النَّبِيَّ بِغَيْرِ حَقٍّ وَ يَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ» (آل عمران، ۲۱) کسانی که نسبت به آیات خدا کفر می‌ورزند و پیامبران را به‌ناحق می‌کشند و (نیز) مردمی را که امر به عدالت می‌کنند به قتل می‌رسانند و به کیفر دردناک (الهی) پشارت‌ده».

«وَ لَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ». (آل عمران، ۱۰۴) باید از میان شما، جمعی دعوت به نیکی و امر به معروف و نهی از منکر کنند و آن‌ها همه رستگارانند.

پیامبر صلی‌الله علیه و آله می‌فرماید: «پیروان من تا زمانی که امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند و در راه خیر یکدیگر را کمک می‌کنند، طریقه خیر و سعادت را می‌پیمایند ولی آنگاه که این واجب الهی را ترک کنند،

انسجام و ارتباطات اجتماعی معرفی شده است و همچنین می‌تواند به‌عنوان یک مقوله مهم در ایجاد استقلال‌خواهی و خودکفایی ملت مسلمان تلقی شود. به همین دلیل ایشان ایجاد و حفظ نظام اسلامی و به استمرار آن حفظ عزت و آبروی ملت را به‌عنوان بالاترین معروف دانسته‌اند (۱۳۹۴/۱/۱). در بیانات دیگر ایشان وجود نمایندگان الهی و فقها برای پیاده‌سازی امر به معروف و نهی از منکر مورد توجه بوده است تا در همگرایی مذهب با مطالبات مدنی این فریضه به‌عنوان یک ارزش اجتماعی معرفی شود (۱۳۸۹/۷/۲۹). در کلامی دیگر ایشان این فرع دین را یکی از ارکان جهاد اسلامی معرفی کرده‌اند (۱۳۸۳/۸/۲۰). بنابراین می‌توان اهمیت و جایگاه امر به معروف و نهی از منکر را در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) این چنین جمع‌بندی کرد که:

۱- امر به معروف و نهی از منکر باید در راستای هنجارها و قوانین حکومت اسلامی و با بهره‌مندی از روش‌های اثرگذار پیاده‌سازی شود.

۲- همگانی بودن و عمومیت آن می‌تواند در مطالبه‌گری و انعکاس دغدغه‌مند بودن آحاد جامعه، به‌ویژه در مواجهه با مدیران و حاکمان اسلامی نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد.

۳- امر به معروف و نهی از منکر با تأثیرگذاری بر عدالت اجتماعی و توسعه ارزش‌های اسلامی، می‌تواند به برچیده شدن پایه‌های ظلم، فساد و نابرابری‌های اجتماعی منجر شود تا سطح امنیت اجتماعی در زندگی آحاد جامعه احساس شود.

۴- امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان یک ارزش اجتماعی تلقی می‌شود و با توجه به این که به‌عنوان یکی از ارکان جهاد اسلامی است، باید منجر به ایجاد امنیت و ثبات در جامعه شود.

امنیت و امنیت اجتماعی در آیات و روایات: امنیت از موضوع‌هایی است که قرآن در آیات بسیاری به آن اشاره کرده است. در قرآن ریشه و اساس همه ابعاد امنیت در ایمان و باورهای عمیق دینی نهفته است. «وَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمَنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ» (نمل، ۱۱۲). خداوند در این آیه

نیست بلکه وظیفه آنان است. این نظارت تکلیفی است که نمی‌توان از آن چشم‌پوشی کرد یا در اجرای آن تساهل و تسامح نشان داد (رمضان و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۶). نظارت مردم بر دولت از موضع ضعف و خواهش نیست. بلکه خواست و نظر مردم بر خواست و نظر مسئولان مقدم است و به همین جهت افزون بر دعوت مردم باید از موضع برتر به دولت منتخب خویش امر و نهی کنند.

❖ امر به معروف و نهی از منکر در کلام مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی):

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) انسجام و ارتباط اجتماعی و قلبی میان آحاد مردم در نظام اسلامی را به‌عنوان یکی از ثمره‌های پیاده‌سازی امر به معروف و نهی از منکر می‌داند که می‌تواند منجر به پیاده‌سازی عدالت، رعایت انصاف، ایجاد اخوت و برادری و همچنین ارتقای ارزش‌های اسلامی در جامعه شود. ایشان خاستگاه امر به معروف و نهی از منکر را در برچیدن ظلم، فساد، تبعیض، بی‌انصافی و عدم اطاعت الهی دانسته‌اند و در این زمینه توجه و پایبندی به قانون‌گرایی را مدنظر قرار داده (۱۴۰۱/۴/۷) و تأکید داشته‌اند که این فریضه باید در چارچوب قوانین حاکمیت اسلامی اجرایی شود (۱۴۰۰/۴/۷). همگانی بودن و عمومیت این فریضه نیز در کلام ایشان دیده شده است که تأکید می‌کند مشارکت‌پذیری در آینده کشور می‌تواند از خاستگاه عمومیت این فریضه شناخته شود (۱۴۰۰/۳/۱۴). ایشان پیاده‌سازی فریضه امر به معروف و نهی از منکر را در وهله اول وظیفه حکومت اسلامی دانسته و بیان داشته‌اند، جنبه عمومیت آن باید تنها در چارچوب قانون فرهنگ‌سازی شود (۱۳۹۶/۹/۹). مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) نگاه مطالبه‌گرایانه در این فریضه را برای دغدغه‌مندی رشد و توسعه کشور حائز اهمیت می‌داند و آن را به مطالبه آرمان‌ها و ارزش‌ها یاد کرده‌اند (۱۳۹۶/۳/۱۷). از دیگر تأکیدات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) این است که پیاده‌سازی امر به معروف و نهی از منکر نیازمند بهره‌مندی از روش‌های اثربخش است (۱۳۹۵/۵/۲۵). این فریضه زیربنای همه حرکت‌های اجتماعی در اسلام تلقی می‌شود و به‌عنوان یکی از پایه‌های اساسی برای نظام‌سازی،

و ترقی کشور استخراج شد. این فرایند نیز برای امنیت اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت که با توجه به آیات و روایات، بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و همچنین با قانون اساسی، امنیت اجتماعی با توجه به کلیدواژه‌های مشارکت‌پذیری، دغدغه‌مندی جامعه در نفی ناهنجاری‌ها، همکاری و تعامل جامعه با قوای انتظامی، نظم و مقررات اجتماعی، ارتباطات و تعاملات جمعی، باورهای مشترک، احساس تعلق، انتظارات و مطالبات، مسئولیت‌پذیری و همچنین رفتارها، باورها و هنجار قابلیت بررسی دارد که با توجه به همپوشانی و وجه اشتراک این عوامل، می‌توان ادعا کرد، امنیت اجتماعی در بردارنده دو بعد ارزش‌ها و هنجار و همچنین هویت اجتماعی است که در ادامه برای بررسی این ادعا از تحلیل نظرات خبرگان نیز استفاده شده است. بنابراین تجزیه و تحلیل داده‌ها در پاسخ به سؤالات زیر انجام شده است.

❖ ۱- تأثیر امر به معروف و نهی از منکر بر ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی چگونه است؟

❖ ۲- تأثیر امر به معروف بر هویت اجتماعی چگونه است؟

➡ روش اجرای پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر روش توصیفی و با توجه به روش گردآوری اطلاعات آمیخته است. جامعه آماری تحقیق در بخش کیفی کلیه اسناد و مدارک مرتبط با موضوع تحقیق بوده است و در بخش کمی از جامعه آماری کارشناسان مرتبط با ستاد امر به معروف و نهی از منکر استفاده شده است که با توجه به فرمول کوکران تعداد ۹۱ نفر به عنوان جامعه آماری نمونه در نظر گرفته شد که ویژگی‌های جمعیتی آن به صورت جدول (۱) است.

شهری را مثال می‌زند که در امن و امان بودند نعمت‌ها از هر سو می‌رسید پس ساکنانش ناسپاسی کردند؛ در نتیجه خداوند پوشش فراگیر گرسنگی و فقر را بر آن‌ها چشاند. پس فقر اقتصادی و ناامنی اجتماعی از نشانه‌های بی‌اعتنایی جامعه به اصول دینی است؛ در این آیه امنیت در رأس نعمت‌ها معرفی شده که موجب توسعه رزق و روزی در جامعه می‌شود. «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَ لَيَبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَ مَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ» (نور، ۵۵)؛ مصداق این آیه حکومت جهانی و پیروزی اهل ایمان و استقرار دین الهی در زمین و رسیدن به توحید و امنیت کامل است. «وَ وَاَعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَ أَنْمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فِتْنَةٍ مِ قَاتِ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَ قَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَ اصْلِحْ وَ لَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ» (اعراف، ۱۴۲). این آیه نهی از فساد در زمین می‌کند؛ نکته مهم اینکه جامعه بعد از اصلاح در معرض خطر است. اگر سازندگی را بدون پاسداری در نظر بگیریم نوعی صرف سرمایه و کاری کم‌دوام است، باید تلاش و کوششی صورت گیرد تا از دستاوردهای جامعه خصوصاً امنیت ایجاد شده محافظت به عمل آید.

تحلیل محتوای آیات و روایات و بیانات برای استخراج کلیدواژه‌ها: در این پژوهش متغیر امر به معروف و نهی از منکر از خاستگاه ادیان الهی، آیات و روایات، قانون و همچنین بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، مورد بررسی قرار گرفت. از دیدگاه ادیان الهی و همچنین آیات و روایت خاستگاه دینی و عدالت اجتماعی این فریضه استخراج شد. از دیدگاه قانون؛ قانون‌پذیری و نظام اسلامی به‌عنوان کلیدواژه فرایندساز دریافت شد. همچنین با بررسی انتظارات و مطالبات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) که دیدگاهی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی دارند، کلیدواژه‌های دغدغه‌مندی اجتماعی، ارزش اجتماعی، جهاد در راه خدا، همگانی بودن و عمومیت، شامل امر به معروف و نهی از منکر (اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی، اقتصادی و...) و پیشرفت

جدول (۱): توصیف جامعه آماری نمونه

تخصصیات	تعداد	جایگاه شغلی	تعداد	سابقه خدمتی	تعداد
دکتر	۱۶	مدیران ارشد	۲۰	کمتر از ۱۰ سال	۱۸
کارشناسی ارشد	۴۴	مدیران میانی	۲۷	۱۰ تا ۲۰ سال	۳۹
کارشناسی	۳۱	مدیر اجرایی و کارشناس	۴۴	بیش از ۲۰ سال	۳۴

پاسخگویی توسط جامعه آماری پژوهش، هماهنگی و توازن در متن ایجاد و ابهامات احتمالی برای هر پرسش مرتفع شود. به منظور تأیید روایی محتوایی پرسشنامه از شاخص روایی محتوایی CVI در طیف ۴ گزینه‌ای، «غیرمرتبط»، «نیاز به بازبینی اساسی»، «مرتبط اما نیاز به بازبینی» و «کاملاً مرتبط» استفاده شد. نتایج اولیه نشان داد، خروجی ضریب CVI برای تعداد ۴ پرسش ۰,۷۱۴ است. در واقع از تعداد ۵ کارشناس روایی پرسشنامه، تعداد ۳ نفر این پرسش‌ها را مرتبط اما نیاز به بازبینی دانسته‌اند. لذا این پرسش‌ها در گام دوم مجدداً، ویرایش شد. بعد از بازبینی، گویه‌ها دارای ضریب بالاتر از ۰,۹۵ قرار گرفت. در واقع از تعداد ۵ کارشناس، حداقل ۴ کارشناس گویه‌های مطرح شده را تأیید نموده‌اند. لذا روایی محتوایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. به منظور آزمون پایایی متغیرهای پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج در جدول (۲) نشان داد خروجی آزمون بالاتر از حد آستانه ۰,۷ می‌باشد. لذا می‌توان گفت پرسش‌های پژوهش، مورد تأیید بوده و به بازنگری نیاز ندارد.

جدول ۲: پایایی پرسش‌نامه بر اساس متغیرهای پژوهش

امنیت اجتماعی		امر به معروف و نهی از منکر	متغیر
هویت اجتماعی	ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی	۰,۷۲۶	ضریب آلفا
۰,۷۱۱	۰,۷۳۹		

خروجی آزمون بارتلت در جدول (۳) با سطح معناداری

پس از روایی محتوایی پرسشنامه با توجه به آزمون لاوشه، پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ و تأیید ساختاری آن با استفاده از روایی همگرایی، بررسی شد. به منظور بررسی پارامتریک بودن داده‌ها با استفاده از آزمون چولگی و کشیدگی و همچنین به منظور شناسایی سطح اهمیت متغیرها در دیدگاه مخاطبین از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد، در ادامه به منظور بررسی تأثیر امر به معروف و نهی از منکر بر متغیر امنیت اجتماعی از مدل رگرسیون چندگانه در نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

تجزیه و تحلیل: پس از ثبت گویه‌های پرسشنامه بر اساس کلیدواژه‌های احصایی از مطالعات کتابخانه‌ای پرسشنامه‌ای در ۲۰ گویه در اختیار جامعه آماری پژوهش قرار گرفت. روایی محتوایی پرسشنامه با توجه به ضریب پرسشنامه تدوین شده برای تأیید نهایی، مجدداً در اختیار ۵ کارشناس قرار گرفت تا ضمن بررسی محتوایی آن گویه‌های پرسشنامه در هنگام بررسی و

(۰/۰۰۰) نشان داد ارتباط معناداری میان متغیرهای مورد نظر وجود داشته و داده‌های آماری برای تحلیل عاملی مناسب می‌باشند. همچنین با توجه به خروجی آزمون KMO (۰/۷۶۸) حجم آماری پرسش‌شوندگان به تعداد ۹۱ نفر قابل پذیرش است.

جدول (۳): بررسی شاخص KMO و آزمون بارتلت

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		768.
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1156.362
	df	435
	.Sig	0000.

در ادامه و در جدول (۴)، میانگین پاسخ‌های ثبت شده در هر گویه ارائه شده است. متغیر امر به معروف و نهی از منکر با میانگین کلی ۳,۴۹۴ و همچنین متغیر امنیت اجتماعی با میانگین کلی ۳,۵۴۴ مشخص شده است.

جدول (۴): میانگین کلی پاسخ‌های ثبت شده در هر گویه
در ادامه با استفاده از روایی همگرایی (CV) تأیید نهایی این دسته‌بندی، مورد بررسی قرار گرفت. خروجی این آزمون

متغیر	عامل	میانگین در گویه	میانگین در متغیر
امنیت اجتماعی	مشارکت‌پذیری	3.43	۳.۵۴۴
	دغدغه‌مندی جامعه در نفی ناهنجاری‌ها	3.69	
	احساس تعلق	3.74	
	نظم و مقررات اجتماعی	3.54	
	ارتباطات و تعاملات جمعی	3.84	
	باورهای مشترک	3.71	
	همکاری و تعامل جامعه با فوای انتظامی	3.58	
	انتظارات و مطالبات	3.23	
	مسئولیت‌پذیری	3.29	
امر به معروف و نهی از منکر	الگوهای رفتاری	3.39	3.۴۹۴
	خواستگاه دینی	3.65	
	عدالت اجتماعی	3.42	
	دغدغه‌مندی اجتماعی	3.12	
	قانون‌پذیری	3.90	
	ارزش اجتماعی	3.65	
	جهاد اسلامی	3.72	
	نظام اسلامی	3.28	
	همگانی بودن و عمومیت	3.46	
	شمولیت امر به معروف و نهی از منکر	3.38	
پیشرفت و ترقی کشور	3.36		

ارزیابی روایی همگرایی						ساختار بررسی شده	متغیرها
CR	AVE	$\sum \lambda_i^2$	$\sum \lambda_i$	ε_i	λ_i		
۰.۹۵۷	۰.۷۲۹	۷.۲۹۹	۸.۹۵۶	0.38	0.788	خاستگاه دینی	امر به معروف و نهی از منکر
				0.35	0.807	عدالت اجتماعی	
				0.30	0.837	دغدغه‌مندی اجتماعی	
				0.31	0.833	قانون‌پذیری	
				0.33	0.818	ارزش اجتماعی	
				0.33	0.804	جهاد اسلامی	
				0.35	0.858	نظام اسلامی	
				0.26	0.843	همگانی بودن و عمومیت	
				0.29	0.756	شمولیت امر به معروف و نهی از منکر	
				0.35	0.805	پیشرفت و ترقی کشور	
۰.۹۶۹	۰.۸۱۸	۸.۱۸۷	۹.۴۷۴	0.31	0.829	مشارکت‌پذیری	امنیت اجتماعی
				0.36	0.803	دغدغه‌مندی جامعه در نفی ناهنجاری‌ها	
				0.33	0.818	احساس تعلق	
				0.18	0.904	نظم و مقررات اجتماعی	
				0.13	0.932	ارتباطات و تعاملات جمعی	
				0.17	0.913	باورهای مشترک	
				0.24	0.872	همکاری و تعامل جامعه با قوای انتظامی	
				0.29	0.845	انتظارات و مطالبات	
				0.22	0.885	مسئولیت‌پذیری	
				0.18	0.905	الگوهای رفتاری	

جدول (۵): بررسی روایی همگرایی ساختار مبتنی بر متغیرهای پژوهش

در جدول (۵) نشان داد، ضریب میانگین واریانس استخراج شده (AVE) بالاتر از حد آستانه ۰,۵ می‌باشد و همچنین ضریب پایایی ترکیبی (CR) از ضریب AVE بزرگ‌تر بوده و همچنین از حد آستانه ۰,۷ بالاتر است. لذا روایی ساختار پیشنهاد شده، به صورت نسبی مورد پذیرش قرار گرفته است. در ادامه پارامترهای توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول (۶) ارائه شده است.

پارامتر	هویت اجتماعی	ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی	امر به معروف و نهی از منکر
Valid (قابل قبول)	۹۱	۹۱	۹۱
Mean (میانگین)	۳,۳۹۹	۳,۶۹۰	۳,۴۹۴
Std. Error of Mean (انحراف معیار از میانگین)	۰,۳۱۲۲	۰,۳۰۹۲	۰,۳۵۱۴
Median (میانه)	۳,۶۰۰۰	۳,۷۱۴۳	۳,۵۷۱۴
Std. Deviation (انحراف معیار)	۸۶۵۱۲	۸۵۶۴۲	۹۶۷۳۷
Variance (واریانس)	۱,۷۴۸	۷۳۳۱	۹۳۶۱

جدول (۶): تحلیل توصیفی داده‌ها

به منظور استفاده از آزمون‌های همبستگی مناسب، تعیین پارامتریک بودن یا نبودن داده‌های آماری حائز اهمیت است. روش‌های متعددی برای ارزیابی میزان پراکندگی فراوانی داده‌ها وجود دارد؛ اما با توجه به اینکه پرسشنامه‌های پژوهش از طیف لیکرت بوده و همچنین جامعه آماری از ۳۰ نفر بیشتر است، از آزمون چولگی و کشیدگی استفاده شده است. نتایج آزمون در جدول (۷) نشان داد، میزان چولگی و کشیدگی داده‌ها در بازه (۲,۲-) قرار دارد و داده‌های آماری با احتمال ۹۵٪ (با خطای ۵٪)، در ساختار متغیرهای ۵ گانه پارامتریک هستند. بنابراین داده‌های آماری، حول میانگین جامعه پراکندگی داشته‌اند.

برای تعیین میزان اهمیت متغیرها از آزمون تک نمونه‌ای تی، استفاده شد. سطح معناداری آزمون (۰,۰۰۰) در جدول

		Statistics		
		هویت اجتماعی	ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی	امر به معروف و نهی از منکر
N	Valid	۹۱	۹۱	۹۱
	Missing	0	0	۰
Mean		3.3۹۹	3.۶۹۰	۳.۴۹۴
Skewness		-.338	-.481	-.۴۲۱
Std. Error of Skewness		.136	.136	.۱۱۲
Kurtosis		-.584	-.252	-.۱۰۸
Std. Error of Kurtosis		.272	.271	.۲۸۹

جدول (۷): آزمون چولگی جهت سنجش پارامتریک بودن داده‌های آماری

(۸) نشان داد، متغیرهای امنیت اجتماعی و امر به معروف و نهی از منکر، می‌تواند از اهمیت نسبی برخوردار باشد. همچنین با توجه به مثبت بودن دامنه‌های آزمون، می‌توان گفت، میزان این متغیرها بالاتر از میانگین است.

جدول (۸): آزمون تی تک نمونه‌ای

نتایج تحلیل مربوط به واریانس در جدول (۹) نشان داد، ساختار کلی آزمون معنادار بوده ($p > 0,000$) و عدد

One-Sample Test						
	Test Value = 3					
	t	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
هویت اجتماعی	7.032	۹۰	.000	.37025	.2667	.4738
ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی	12.010	۹۰	.000	.61708	.5160	.7182
امر به معروف و نهی از منکر	10.203	۹۰	.000	.48978	.3953	.5842

□ یک عدد نرمال بزرگ می‌باشد. پس می‌توان گفت که مدل رگرسیونی تعیین شده برای بررسی تأثیر امر به معروف بر روی امنیت اجتماعی مناسب خواهد است. همچنین سهم مدل در تغییرات کل (سطر سوم و ستون اول) با عدد $703,232$ ، نسبت به سهم خطا یا باقی مانده‌ها (سطر اول و ستون اول) با عدد $595,638$ بیشتر است.

جدول (۹): نتایج تحلیل واریانس

ANOVA ^a					
Model	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Regression	595.638	۲	148.910	1032.459	.000 ^b
Residual	107.594	746	.144		
Total	703.232	750			

زمانی که هم خطی یا هم خطی چندگانه (عاملی برای کاهش اثرگذاری رابطه) در یک مدل رگرسیون چندگانه وجود داشته باشد، ضرایب مدل حاصل معتبر نیستند. با توجه به نتایج پارامتر Tolerance (میزان تحمل خطا) می‌توان هم خطی میان داده‌ها را بررسی نماییم که با توجه به نتایج به دست آمده رابطه همخطی میان متغیرها وجود ندارد. نتیجه ضریب همبستگی در جدول (۱۰) نشان می‌دهد که بین ساختار امر به معروف و نهی از منکر و ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، رابطه معناداری وجود دارد. ($r = .632, p < .01$) همچنین ضریب تعیین R^2 نشان می‌دهد که $69,2$ درصد از واریانس مربوط به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، ناشی از ساختار امر به معروف و نهی از منکر است. همچنین ارزیابی استقلال خطاها به وسیله آزمون دوربین واتسون سنجیده می‌شود که با توجه به مقدار $1,982$ (عددی نزدیک به ۲)، مستقل بودن باقی مانده‌ها تأیید می‌شود.

جدول (۱۰): نتایج ضریب همبستگی چندگانه

متغیر	R	R ²	R ² تعدیل شده	SE	F	دوربین واتسون	p
ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی	۰/۶۳۲	۰/۶۹۲	۰/۶۸۸	۸/۹	۱۴۵/۱	۱/۹۸۲	۰/۰۰۱

در ادامه برای بررسی میزان تأثیرگذاری ساختار امر به معروف و نهی از منکر بر ارزش و هنجارهای اجتماعی از آزمون آماری رگرسیون چند متغیره استفاده شده است که نتایج آن در جدول (۱۱) آمده است.
جدول (۱۱): نتایج رگرسیون و برازش معادله رگرسیونی (ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی)

متغیر	ضریب بتا	خطای معیار	ضریب B	مقدار t	سطح معنی‌داری
ضریب ثابت	-۰.۲۳۹	۰.۰۷۸		-۳.۰۴۹	۰.۰۰۲
امر به معروف و نهی از منکر	۰.۲۸۱	۰.۰۴۰	۰.۳۱۰	۷.۰۲۳	۰.۰۰۰

با توجه به خروجی آزمون رگرسیون، میزان تأثیرگذاری ساختار امر به معروف و نهی از منکر ارزش و هنجارهای اجتماعی ۰.۳۱۰ است که در سطح خطای ۰.۰۱ درصد معنادار می‌باشد.
همچنین نتیجه ضریب همبستگی جدول (۱۲) نشان داد بین ساختار امر به معروف و نهی از منکر و هویت اجتماعی، رابطه معناداری وجود دارد. ($r=0/612, >0p/01$) همچنین ضریب تعیین R² نشان می‌دهد که ۵۱٫۶ درصد از واریانس مربوط به هویت اجتماعی، ناشی از ساختار امر به معروف و نهی از منکر است. با توجه به مقدار ۱،۹۷۸، (عددی نزدیک به ۲) مستقل بودن باقی مانده‌ها تأیید می‌شود.

جدول (۱۲): نتایج ضریب همبستگی چندگانه

متغیر	R	R ²	R ² تعدیل شده	F	دوربین واتسون	p
هویت اجتماعی	۰/۶۱	۰/۵۱۶	۰/۵۱۰	۳۷۹/۵	۱/۹۷۸	۰/۰۰۱

در ادامه برای بررسی میزان تأثیرگذاری ساختار امر به معروف و نهی از منکر بر هویت اجتماعی از آزمون آماری رگرسیون چند متغیره استفاده شده است که نتایج آن در جدول (۱۳) آمده است.

جدول (۱۳): نتایج رگرسیون و برازش معادله رگرسیونی (هویت اجتماعی)

متغیر	ضریب بتا	خطای معیار	ضریب B	مقدار t	سطح معنی داری
ضریب ثابت	.099	.030	-	3.281	.001
امر به معروف و نهی از منکر	.270	.036	.239	7.511	.000

با توجه به خروجی آزمون رگرسیون، میزان تأثیرگذاری ساختار امر به معروف و نهی از منکر بر هویت اجتماعی ۰,۲۳۹ است که در سطح خطای ۰,۰۱ درصد معنادار می‌باشد.

نتیجه‌گیری

نتایج بررسی نشان داد، ساختار امر به معروف و نهی از منکر بر ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و همچنین هویت اجتماعی تأثیرگذار است که با توجه به مدل رگرسیون تأثیرگذاری امر به معروف و نهی از منکر بر ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی بیشتر است. بررسی تأثیرهای فریضه امر به معروف و نهی از منکر بر حفظ ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی از منظر اسلام دارای ابعاد مختلفی است که اسلام با نگاهی همه‌جانبه به همه آن‌ها پرداخته است. ابعاد اقتصادی، نظامی و فرهنگی از عناصر مهم هستند و ابعادی مثل امنیت جانی و مالی و حیثیتی در نگاه اولیه فردی به نظر می‌رسند اما اسلام و دستورهای آن در جهت تأمین، آن‌ها را به اجتماع پیوند داده است. منطبق با مبانی ارائه شد در ساختار ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی می‌توان این چنین استدلال کرد که در چارچوب امر به معروف و نهی از منکر می‌توان مطلوب‌های زندگی را با روی گرداندن از ناهنجاری‌های اجتماعی، اخلاقی و...، ترسیم کرد. در هنگام تشریح عدالت در ساختار امر به معروف می‌توان گفت: امر به معروف و نهی از منکر نقش به‌سزایی در ایجاد جامعه عادلانه دارد و با انجام درست و کامل آن، از پایمال شدن حق محرومان جلوگیری می‌شود. از سوی دیگر، اگر مدیران و مسئولان جامعه خود را در برابر نظارت دائمی مردم ببینند، مراقب اعمال خود بوده از انجام رفتارهای

ناعادلانه پرهیز می‌کنند. مشخصاً آزادی در چارچوب شریعت اسلام هرگونه فعالیت و رفتار اجتماعی را شامل می‌شود که در چارچوب قوانین تعریف شده، می‌تواند به گسترش برنامه‌ها و آرمان‌های طرح‌ریزی شده جامعه عمل ببوشاند. بنابراین امر به معروف و نهی از منکر می‌تواند آزادی‌های مدنی و قانونمند را در جامعه گسترش دهد.

هنگام پیاده‌سازی درست امر به معروف و نهی از منکر به‌ویژه برای مسئولان و افرادی که در بالاترین جایگاه‌های مدیریتی قرار دارند، احترام به ارزش و هنجارها در نزد آحاد جامعه گسترش یافته و با دیدن اثرات مثبت این فریضه، به هنجارهای اجتماعی احترام می‌گذارند. پیاده‌سازی فریضه امر به معروف و نهی از منکر می‌تواند با ایجاد آگاهی‌های اجتماعی و شفافیت‌های ایجاد شده همسویی و یکرنگی را به همراه داشته و افراد جامعه را به‌عنوان یک اجتماع و ملت، پشتیبان مجریان آن قرار دهد و سطح اعتماد و مشارکت‌پذیری همگانی را در اجرای آن ارتقاء دهد. همچنین پیاده‌سازی امر به معروف و نهی از منکر می‌تواند هر یک از افراد جامعه را در واکنش به ناهنجاری‌های ایجاد شده در سطح جامعه -خواه از سوی مدیران ارشد و یا توسط افراد عامه- مسئولیت‌پذیر نشان دهد و به این ترتیب با ایجاد دغدغه‌مندی‌های اجتماعی به امکانات در پیاده‌سازی دقیق امر به معروف و نهی از منکر بسیج شود. مطابق مبانی ارائه شده، همسویی و تأثیرگذاری فریضه امر به معروف و نهی از منکر بر هویت اجتماعی، همگرایی مشخصی دارد. درواقع این فریضه از یک باور مشترک در بین افراد جامعه مذهبی شکل می‌گیرد و به تدریج با توجه به علاقه افراد جامعه (نه لزوماً افراد مذهبی) به کشور و ملیت آن، این فریضه می‌تواند در گسترش شفافیت، قابل پیگیری کردن

افراد در قبال مسئولیت، ارزیابی بهنگام فرایندها و...، نقش مؤثری داشته باشد که موجب تعهد آفرینی در سطوح آحاد جامعه (اعم از مذهبی و یا غیرمذهبی) می‌شود. این هویت ایجاد شده در ساختار فریضه امر به معروف و نهی از منکر می‌تواند با پیاده‌سازی اثرگذار در گروه‌های کوچک‌تری مانند خانواده به سرعت در سطح جامعه گسترش یابد. در واقع در گام اول فریضه امر به معروف موجب تقویت هویت اجتماعی جامعه می‌شود.

پیشنهادها:

با توجه به اینکه امر به معروف و نهی از منکر بر بعد ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی که دارای شاخص‌های مشارکت‌پذیری، دغدغه‌مندی جامعه در نفی ناهنجاری‌ها، نظم و مقررات اجتماعی، ارتباطات و تعاملات جمعی، همکاری و تعامل جامعه با قوای انتظامی و همچنین مسئولیت‌پذیری است، تأثیر بیشتری دارد، پیشنهاد می‌شود، مقوله‌ها و جنبه‌های کاربردی امر به معروف برای جذب حداکثر به آحاد جامعه در دغدغه‌مندی برای رصد و حذف ناهنجاری‌های موجود در سطح جامعه، نسبت به سطح انتظارات و مطالبات نسل جوان روزآمد شده و برای پیاده‌سازی هرچه بهتر نظم و مقررات اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان مقوله شفافیت اجتماعی، نمود عینی‌تری یافته و با تبیین آن برای حذف عوامل مخرب در چارچوب نهی از منکر ارتباطات و تعاملات اجتماعی همسو با مطالبات دینی ارتقا یابد. در این میان هنگامی همکاری و تعامل با قوای انتظامی کشور هنگامی می‌تواند امنیت اجتماعی را تضمین کند که آحاد جامعه هرگونه امر به معروف و نهی از منکر را در گام اول در مسئولان مشاهده کنند. بنابراین تدوین دستورالعمل‌های امر به معروفات سازمانی و نهی از منکرات سازمانی حائز اهمیت است. از طرفی با توجه به اینکه پیاده‌سازی امر به معروف و نهی از منکر بر ارتباطات و تعاملات جمعی اثر مطلوبی دارد، می‌توان با هدفمند نمودن پیاده‌سازی این فریضه مهم آحاد جامعه را با ایدئولوژی‌های حکومت اسلامی همسو کرد. همچنین پیشنهاد می‌شود با توجه به اینکه هویت اجتماعی به صورت مشخص با سن، توانایی، قومیت، نژاد، جنسیت، گرایش جنسی، وضعیت اجتماعی-اقتصادی و مذهب، در ارتباط

است، فریضه امر به معروف و نهی از منکر باید برای هر یک از این مقوله‌ها تعریف و هدفی مشخص ارائه کند. همچنین متولیان و مجریان امر به معروف و نهی از منکر با در نظر گرفتن نتایج این پژوهش، مشارکت‌پذیری آحاد جامعه در پیاده‌سازی این فریضه را مورد توجه قرار داده تا دغدغه‌مندی جامعه در نفی ناهنجاری‌ها بتواند اثرگذاری این فریضه را ارتقا دهد. در این بین توجه به نظم و مقررات اجتماعی باید همسو با انتظارات و مطالبات آحاد جامعه ارائه شود تا احساس تعلق به انجام این فریضه بیش از پیش در سطح جامعه فرهنگ‌سازی شود. بنابراین پیشنهادهای کلی زیر برای کاربردی کردن هرچه بهتر نتایج این پژوهش ارائه می‌شود:

- ۱- مشارکت‌پذیری جامعه برای گسترش فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر متناسب با سطح فرهنگی، اجتماعی و مذهبی افراد انجام شود.
- ۲- اجرایی شدن فریضه امر به معروف و نهی از منکر در دغدغه‌مندی جامعه در نفی ناهنجاری‌ها در گام اول برای پیشرفت و ترقی کشور مورد توجه و معروفات ایجاد یک جامعه شایسته و مترقی در اولویت قرار گیرد.
- ۳- طرح‌های افشاگری منکرات در سطح مسئولان و زمامداران هم‌تراز با معرفی معروفات آن‌ها باشد.
۴. پیاده‌سازی فریضه امر به معروف و نهی از منکر نظم و مقررات اقتصادی را همسو با هنجارهای مذهبی ارائه و اشاعه کند.

فهرست منابع:

- اقلیما، مصطفی، (۱۳۸۳)، انضباط اجتماعی و نقش آن در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، تهران: اسپند هنر.

- بابایی تبار، مهدیه و احمدوند، خلیل‌الله، (۱۴۰۰)، نقش امر به معروف و نهی از منکر در امنیت جامعه از منظر فقهی، فصلنامه تخصصی قانون یار، شماره ۵.

- خوش‌فر، غلامرضا، محمدی، آرزو، محمدزاده، فاطمه و محمدی، راضیه، (۱۳۹۳). امنیت اجتماعی و سلامت اجتماعی، مجله مطالعات اجتماعی ایران (۹).

- جوادی نیا، حسین، (۱۳۹۰)، امر به معروف و نهی از منکر در آثار استاد مطهری، تهران: انتشارات صدرا.

- دوران، بهزاد، (۱۳۸۵)، هویت اجتماعی: رویکردها و نظریه‌ها، پژوهشگاه علوم انسانی و اجتماعی.

- علی یاری، امیرمحمد، (۱۴۰۲)، بررسی چگونگی بهبود

-Martinez, A., & Osornio, A. (2020). *Gender: Awareness, Identity, and Stereotyping, Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development (Second Edition)*.

-Reese, G., Rosenmann, A., & Cameron, J.E. (2019). *The Interplay Between Social Identities and Globalization, The Psychology of Globalization, PP*.

و اصلاح اجتماعی از طریق امر به معروف و نهی از منکر، پژوهش و مطالعات اسلامی، ۵ (۴۸).

-قنبری کرمانشاهی، ثریا؛ شفیعی دارابی (مازندرانی)، سید محمد؛ عسگری، علیرضا، (۱۴۰۱)، بررسی راهبرد فقهی امر به معروف و نهی از منکر در کاهش آسیب‌های اجتماعی با تأکید بر راهکارهای احیا و ترویج این فریضه الهی، پژوهش‌های فقهی، ۲ (۱۸).

-فضل، حسن، (۱۴۰۰)، جایگاه و اهمیت امنیت اجتماعی در اسلام، پژوهش و مطالعات علوم اسلامی، شماره ۳.

-قربانی لاهیجی، زین‌العابدین، (۱۳۸۴)، تفسیر جامع آیات الاحکام: امر به معروف و نهی از منکر، تهران، انتشارات سایه.

-گروه نویسندگان، (۱۳۹۳)، بررسی فقهی شرط احتمال تأثیر در امر به معروف و نهی از منکر از نظر زمان و محدوده تأثیرگذاری، پژوهش‌های فقهی، ۲ (۱۰).

-میرخلیلی، سید محمود، (۱۳۸۳)، پیشگیری وضعی از نگاه آموزه‌های اسلام، حقوق اسلامی، شماره ۱.

-هاشمی، سید محمد حسن، کریمی‌نیا، محمدمهدی؛ دسترنج، فاطمه؛ احسانی، کیوان، (۱۴۰۱)، نگرشی بر جایگاه امر به معروف و نهی از منکر با تأکید بر آموزه‌های قرآن کریم و احادیث معصومین (ع)، معارف علوم اسلامی و علوم انسانی، شماره ۹.

منابع انگلیسی:

-Ball, T.C., & Branscombe, N.R. (2019). *When do groups with a victimized past feel solidarity with other victimized groups?, Confronting Prejudice and Discrimination The Science of Changing Minds and Behaviors, PP*.

-Carter, P. M., Bingham, C. R., Zakrajsek, J. S., Shope, J. T., & Sayer, T. B. (2014). *Social norms and risk perception: Predictors of distracted driving behavior among novice adolescent drivers. Journal of Adolescent Health, 5(54)*.